

II. SOCIALINIO DARBO TEORIJA IR PRAKTIKA

INDIVIDUALAUS IR GRUPINIO SOCIALINIO DARBO METODŲ DERINIMAS DIRBANT SU VAIKAIS IŠ RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE

Dr. Jolanta Pivorienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4714
Elektroninis paštas sdk@mruni.eu

Birutė Abeciūnaitė

Lijono Liumjerų Antrasis universitetas

*Pateikta 2010 m. rugsėjo 16 d.
Parengta spausdinti 2010 m. lapkričio 15 d.*

Santrauka

Šiame straipsnyje analizuojama mažai tyrinėta socialinio darbo sritis: socialinio darbo metodai, taikomi dienos centruose, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų. Esant poreikiui efektyvinti socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis ir jose augančiais vaikais, svarbiausi tampa tikslingai taikomi darbo metodai, galintys visapusiškai atliepti tikslinės grupės poreikius.

Nors siekiant spręsti šiuolaikinės visuomenės socialines problemas formuojama integracinė metodų tradicija, vis dėlto išlieka nusistovėjęs metodų skirstymas į individualų, grupinį ir bendruomeninį darbą. Šių metodų pasirinkimas ir taikymas priklauso nuo daugelio veiksnių: tikslinės grupės, organizacijos pobūdžio, teikiamų paslaugų, darbuotojų kompetencijos bei kt. Kokybinio tyrimo metu buvo siekta atskleisti individualaus ir grupinio darbo metodų derinimo ypatumus, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų dienos centruose. Apklausti ekspertai buvo atrinkti vadovaujantis specializacijos, išsilavinimo ir institucijos kriterijais.

Tyrimu atskleistas vaikų iš socialinės rizikos šeimų poreikių daugiasluoksniškumas bei kompleksškumu pasižymintis socialinio darbo modelis. Siekiant visapusiškai atliepti vaiko poreikius taikomi vienas kitą papildantys individualaus ir grupinio darbo metodai, sukuriantys plačią ugdomąją erdvę, kurioje vaikai gali bendrauti įvairiuose komunikacijos lygiuose. Integralumu pasižymintis šių metodų derinys atskleidžia žmogaus kaip egzistencinės būtybės asmeninę ir socialinę dimensijas, kurių dėka vaikas gali ugdytis kaip socialinio veiksmo dalyvis ir kaip individuali asmenybė.

Pagrindinės sąvokos: socialinio darbo metodas, individualus ir grupinis darbas, socialinės rizikos šeima.

Įvadas

Praktinio darbo metodai yra socialinio darbo profesijos pagrindas. Kaip teigia L. Gvaldaitė ir B. Švedaitė (2005, 6), „profesija, siekianti aukštu lygiu spręsti visuomenės jai patikėtus uždavinius, priva-

lo savo veikloje remtis preciziška metodologija, antraip kyla pavojus, kad dirbsime chaotiškai, nesistemiškai, pasikliaudami vien asmenine intuicija, nuojauta, laikysimės skirtingų vertybinių nuostatų“.

Socialinio darbo kaip profesijos uždaviniai ir klientų problemų specifiškumas reikalauja kompleksinės intervencijos bei aukštos specialistų kvalifikacijos. Dabartinėje Lietuvoje galima skirti du pagrindinius tiesioginės intervencijos metodus, kurie yra taikomi dirbant tiesiogiai su klientais – tai individualus ir grupinis socialinio darbo metodai. Šie metodai yra taikomi ir dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų.

Valstybės vykdoma šeimos politika tiesiogiai lemia socialinės rizikos šeimų didėjimą arba mažėjimą. Lietuvoje tobulinama teisinė bazė, steigiami socialinių darbuotojų etatai, kuriasi pilietinę visuomenę atstovaujanti nevyriausybinė organizacija. Šios spręsdamos minėtas problemas užima ypatingą vietą ir būdamos lankstesnės, pigesnės, mobilesnes dažnai įrodo valstybei, kad yra lygiavertis partneris, teikiant visuomenei įvairias socialines paslaugas ir stiprinant socialinę sanglaudą (Dromantienė, 2003). Nevyriausybinių organizacijų statusą turintys vaikų dienos centrai, nepaisant įvairių finansavimo, nesureguliuotų bendradarbiavimo mechanizmų, randa naujų būdų, kovojant prieš skurdą ir socialinę atskirtį, bandydami vaikams iš socialinės rizikos šeimų sudaryti galimybes sėkmingai integruotis visuomenėje ir tapti visaverčiais jos nariais (Lazutka, 2004).

Taikant individualų socialinio darbo metodą, užmezgamas ir stiprinamas kontaktas su vaiku, kuriame artimas ir draugiškas ryšys, o tai leidžia geriau pažinti vaiką. Sunkumus išgyvenančiam vaikui itin svarbus individualus santykis su suaugusiu (socialiniu darbuotoju, socialiniu pedagogu, psichologu ir kt.), kurio metu kuriami pasitikėjimo santykiai, vaikas gali pajusti pastovų, nuoseklų, teigiamą ir besąlyginį priėmimą (Rekertienė, 2001). Grupinis socialinio darbo metodas padeda vaikams įgyti įgūdžių, kurie yra būtini adaptuojantis aplinkoje ir integruojantis visuomenėje. V. Kočiūno nuomone (1998), grupinio socialinio darbo metu vyksta tarpasmeninis mokymasis, ugdomi efektyvesnio bendravimo, konfliktų sprendimo įgūdžiai, o tai socialinės rizikos vaikams itin aktualu. Taip pat grupėje išmokstama naujų elgesio manierų, pakinta savęs ir santykių su kitais supratimas. Tikėtina, kad organizacijose, dirbančiose su vaikais bei dėl vaikų, taikant subalansuotus individualų ir grupinį metodus, suformuojamas darbo su vaiku modelis, visapusiškai tenkinantis vaiko iš socialinės rizikos šeimos poreikius ir suteikiantis galimybę efektyviau padėti vaikui tapti asmenybe, taip pat integruotis socialinėje aplinkoje.

Profesionalus socialinis darbas Lietuvoje vis dažniau analizuojamas moksliniuose tekstuose. Chronologiškai vardijant galima minėti R. Kulio, R. Constable (1994), R. Constable, R. Kulio, D. Harri-sono (1999), A. Bagdono (2001), R. Jurkuvienės (2003), R. Lazutkos, J. Pivorienės, J. Eidukevičiūtės (2004), B. Švedaitės (2006), A. Bagdono, R. Lazutkos (2007), L. Varžinskienės (2008), J. Pivorienės (2010) darbus, tačiau jie mažai analizavo praktinėje veikloje taikomus socialinio darbo metodus. Galima teigti, kad individualaus ir grupinio darbo metodų taikymas bei derinimas, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų, yra nauja ir netyrinėta sritis, galinti suteikti naudingų teorinių, taip pat ir praktinių žinių socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos, edukologijos teoretikams bei praktikams. Atsižvelgiant į šios problemos aktualumą ir norint ją iširti objektu pasirinkti – individualus ir grupinis socialinio darbo metodai vaikų dienos centruose, kuriuose dirbama su vaikais iš socialinės rizikos šeimų. **Straipsnio tikslas** – iširti individualaus ir grupinio darbo metodų derinimo ypatumus, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų dienos centruose.

Socialinio darbo metodų klasifikacija ir jų taikymas dienos centruose

L. Gvaldaitė ir B. Švedaitė knygoje „Socialinio darbo metodai“ (2005) teigia, kad „pačia plačiausia prasme socialinio darbo metodas – tai planingas ir tikslingas socialinio darbuotojo veikimas, siekiant tvaraus pokyčio individo gyvenime. Svarbu pažymėti, kad metodinio veikimo tikslas yra ne tik individo esamos situacijos pokytis, jo dabartinių problemų sprendimas, bet ir asmens įgalinimas tolesnei savarankiškai ir sėkmingai gyvenimo praktikai. Vadinasi, socialiniu darbu metodiškai siekiama vidinio pokyčio – jo sampratų, savivokos, elgesio, veiklos, santykių su kitais kokybinio pasikeitimo. Tik šiuo atveju galima tikėtis, kad asmuo jausis pasiruošęs savarankiškai siekti savo ir aplinkinių gerovės, kurti savąją ateitį“ (p. 24).

Lietuvoje dirbant socialinį darbą su vaikais iš socialinės rizikos šeimų taikomi individualus ir grupinis darbo metodai. Taikant šiuos metodus siekiama, kad vaikų iš socialinės rizikos šeimų poreikiai būtų atliepti, gyvenimo kokybė, jų socialinis funkcionavimas kuo labiau atitiktų visuomenės gerovės lygį. Socialinis darbas su socialinės rizikos šeimomis suprantamas kaip šioms šeimoms suteikiama pagalba, kuri turėtų būti atliekama iš karto dviem paralelinėmis kryptimis: prevencijos ir intervencijos. Turi būti sudaroma visuma priemonių, kurios padėtų šeimai sėkmingai funkcionuoti visuomenėje ir konstruktiviai spręsti jos gyvenime išskylančias problemas. Socialinis darbuotojas turi padėti šeimai išsiaiškinti jos problemas ir priimti bendrus sprendimų būdus (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir

darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. įsakymas „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. A1-207).

Svarbią vietą socialiniame darbe su socialinės rizikos šeimomis ir jose augančiais vaikais užima dienos centrai. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. nutarime „Dėl Nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programos patvirtinimo“ yra numatoma dienos centrų veikla. Dienos centrai turi dirbti su socialinės rizikos šeimų vaikais: maitinti, organizuoti vaikų priešmokyklinį ugdymą, pamokų ruošą, turiningą laisvalaikio užimtumą, ugdyti darbo, socialinius ir higienos įgūdžius, savarankiškumą, socialinį atsparumą, teikti socialinę, psichologinę bei pedagoginę pagalbą. Taip pat dienos centruose būtina dirbti socialinį darbą su juos lankančių vaikų tėvais.

Lietuvoje išlieka didelis socialinės rizikos šeimų skaičius, todėl šių šeimų ir jose augančių vaikų socialinių problemų sprendimas vis dar yra aktuali pedagoginė, socialinė, psichologinė bei teisinė visuomenės problema. Vaikų dienos centras yra svarbi socialinė institucija, kurioje socialinis darbuotojas, siekdamas efektyviai padėti vaikams iš socialinės rizikos šeimų, turi organizuoti įvairiapusią pagalbą, tikslingai taikyti socialinio darbo metodus bei gebėti naudotis socialinio darbo teoriniais modeliais.

Tyrimo metodologija

Tyrimo taikytas ekspertų apklausos duomenų rinkimo metodas. Pagal išsikeltus kriterijus buvo atrinkti šeši dienos centruose dirbantys darbuotojai, su kuriais praveistas laisvas nestruktūrizuotas interviu. Pasirinkti trys tiriamųjų atrankos kriterijai: *specializacijos kriterijus* (socialiniai darbuotojai, dirbantys su vaikais iš socialinės rizikos šeimų ir turintys ne mažesnę nei vienerių metų socialinio darbo metodų taikymo patirtį, nuolat besitobulinantys įvairiuose šios srities seminaruose bei mokymuose), *išsilavinimo kriterijus* (tyrime dalyvavę ekspertai privalėjo turėti aukštąjį universitetinį socialinių mokslų išsilavinimą: socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos), *institucijos kriterijus* (apklausti NVO įsteigtuose dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai; siekiant duomenų homogeniškumo pasirinkti krikščioniškosios bendruomenės statusą turinčių NVO organizacijų darbuotojai).

Taikytas tradicinis kokybinių duomenų tvarkymo ir analizės procesas: transkripcija, perfrazavimas, konceptualizavimas (kodavimas), kategorizavimas, empirinis generalizavimas.

Socialinio darbo metodų plėtra dienos centruose

Dienos centro darbo su vaikais iš socialinės rizikos šeimų modelis tirtuose dienos centruose atsirado ne iš karto. Buvo atsižvelgiama į specifinę tiksline grupę, vaikų poreikius siekiant juos atliepti ir tinkamai reaguoti. Ieškant pagalbos būdų poreikiai buvo nuolat stebimi, vertinami, o veikla tobulinama, kad kuo labiau atitiktų vaikų ir jų šeimų poreikius.

„Dabartinė situacija nėra atsiradusi nuo 1994 metų kartu su dienos centru, o yra atrasta kiekvienais metais kažką pridėdant arba kažką atimant. Tai tada tie metodai atliepia vaiko poreikius. Ir jie gali atliepti pilnai, nes jie atsirado iš vaiko poreikių, juos įvertinus. Nu tai yra betarpiškai, visiškai glaudžiai susiję dalykai“ (Interviu A).

Ilgainiui dienos centruose be grupinio darbo pradėtas taikyti ir individualaus darbo metodas. Buvo suprasta, kad toks derinys gali visapusiškiau atliepti specifinius vaikų poreikius ir duoti geresnių darbo rezultatų.

„Kai mes pradėjome dirbti su vaikais dienos centre, tai iš pradžių buvo kurį laiką taikomas tik grupinio darbo metodas. Gal pirmiausia jis buvo atrastas.... Ir po to praėjus kokiems ketveriems, penkeriems metams buvo atrasta, kad yra labai svarbu darbe su vaiku ir su šeima taikyti ir individualaus darbo metodą. Ir nuo to laiko tas metodas nebuvo atskiras; nuo to laiko buvo pradėta derinti individualaus ir grupinio darbo metodus“ (Interviu B).

Pastebėtos individualaus darbo galimybės – ugdant vaiko asmenybę, sprendžiant vaiko problemas, ypač esant krizinėms situacijoms, sudarant erdvę emocinei iškrovai, taip pat parengiant vaiką ateiti į grupę. Šio metodo atsiradimą lėmė ir pakankamas žmogiškųjų resursų atsiradimas, kadangi vienam vaikui reikia vieno suaugusiojo ugdytojo.

Svarbu yra supratimas, kad kiekvienas metodas turi būti taikomas tikslingai ir derinamas, atsižvelgiant į dienos centro galimybes, į vaiko individualius poreikius bei unikalų atvejį.

„Skatinčiau ir daugiau dėmesio skirčiau tai individualių atvejų analizei ir žiūrėjimui, kas veikia, kas neveikia, kam reikia daryti taip, o ne kitaip. Pavyzdžiui, aš visas jėgas sutelkiu, kad vaiką išlaikyčiau grupėje, bet kartais, norint, kad jam grupinis darbas suteiktų naudos, reikia dirbti stipriai individualiai“ (Interviu E).

Dienos centro metodai evoliucionavo, siekiant kuo geriau atliepti vaikų iš socialinės rizikos šeimų poreikius. Pirmiausia buvo pradėtas grupinis darbas, o nuolat stebint, vertinant situaciją bei atsiradus galimybėms, be grupinio darbo pradėtas taikyti ir individualus darbas, kaip vienareikšmiškai svar-

bus metodas. Atradus grupinio ir individualaus darbo su vaiku galimybes, susiformavo darbo su vaikais modelis, pagrįstas šių dviejų metodų derinimu.

Kompleksinės pagalbos principas

Socialinio darbo ekspertai, dirbantys dienos centruose, vadovaujasi kompleksinės pagalbos principu, siekiant visapusiškai patenkinti vaikų iš socialinės rizikos šeimų poreikius, efektyviai dirbti socialinį darbą, siekiant saugoti šeimos instituciją, ugdyti gyvenimo įgūdžius ir padėti integruotis visuomenėje. Vadovaujamosi sisteminiu ekologiniu modeliu, kuriuo remiantis socialinis darbuotojas problema šeimoje supranta ne kaip atskirų individų, bet kaip visos šeimos problemas. Šeima suvokiama kaip sistema, susijusi su kitomis sistemomis, todėl siekiama nustatyti šios sistemos ryšį su kitomis sistemomis ir išvelgti ryšio reikšmingumą bei įtraukti posistemas į pagalbos procesą (Vitkauskaitė, 2001).

„Jeigu mes norime, kad keistųsi vaiko gerovė, na kad vaikas turėtų daugiau gerovės, tai mes turim dirbti su jo artima aplinka, nes ten fiziškai vaikas praleidžia daugiau laiko ir tada toje aplinkoje turi kažkas keistis. Tada su pratom, kad neužtenka dirbti tik su vaiku, jeigu jis grįžta į tą pačią aplinką, reikia dirbti ir su šeima, tada atsirado darbas su šeima“ (Interviu A).

Apklausti ekspertai teigia, kad būtina kiek įmanoma išplėsti pagalbos tinklą, kuris atskleidžia sistemos turimus išteklius, išryškina ryšius tarp atskirų subsistemų ir gali veiksmingai padėti, organizuojant pagalbos vaikui procesą. Dirbant su vaikais, įtraukiama ne tik šeima, bet ir mokykla bei kita vaiko gerovei galinti turėti įtakos aplinka.

„Svarbu, ar šeimos situacija keičiasi, ar mokyklos situacija keičiasi, tai yra taškai, iš kur ateina problemos ir kur vaikas daug laiko praleidžia ir jei tas nesikeičia, tuomet sunku kažką pasiekti. Vaikai čia būna tik keturias valandas, bet jei prie tų valandų dar prisidėtų mokykloje praleidžiamas laikas arba jei vaikas savaitgalį nebūtų gavęs mokyklos fone, nematytų geriančių, besimušančių tėvų, jau būtų kitaip. Aplinka labai daug duoda“ (Interviu E).

Kompleksine pagalba siekiama padėti ne tik pačiai pažeidžiamiausiai visuomenės daliai – vaikams iš socialinės rizikos šeimų, bet ir pačiai visuomenei. Dienos centrų vykdoma prevencija taip pat siekia užkirsti kelią pačios visuomenės pažeidimui.

„Nebus taip kad vien tiktai dienos centras turėtų kažkokių galių, kad tas vaikas užaugtų funkcionalus visuomenėje ir t. t., bet kiek galima sušvelninti tam pačiam vaikui buvimą visuomenėje. Kad jis jaustųsi labiau žmogum ir tada jis pats taip elgsis. Jo ir visuomenė sveikesnė bus“ (Interviu C).

Vaikų dienos centro darbo modelis remiasi sistemų teorija, kurią L. C. Johnsonas (2003) aprašo kaip gebančią suteikti galimybę suprasti ir nustatyti klientų poreikius. Teikiama kompleksinė pagalba vaikui ir šeimai, kadangi vaikas suvokiamas kaip šeimos sistemos dalis, kuri yra susijusi su kitomis sistemos dalimis, nuo jų priklausoma ir jų veikiamas. Dienos centro socialinio darbo modelis taip pat pasižymi pagalbos tinklo kūrimu ir išplėtimu bei vykdomu socialiniu darbu, siekia ne tik padėti vaikams iš socialinės rizikos šeimų, bet taip pat prisideda ir prie visos visuomenės gerovės.

Integralumas – esminis individualaus ir grupinio darbo metodų derinimo ypatumas

Vaiko poreikių bei individualaus ir grupinio darbo metodų analizė atskleidžia šių dviejų metodų integralumą. Derinant individualaus ir grupinio darbo metodus suteikiamos didesnės sėkmingos prevencijos, intervencijos bei individo pažinimo galimybės. Nei vienas metodas negali padėti išspręsti visas problemas. Ir tarp teorijų, ir tarp metodų reikia ieškoti prasminių ryšių, juos formuluoti.

„Ir pats matai, kad nei vienas metodas nėra raktas. Vienas kuris nėra pajėgus atliepti vaiko poreikius, o be to juk natūraliai vaikai yra ir socialiniai subjektai ir kad jie egzistuoja grupėje, ir kad jie yra individualybės, su savo giliu vidiniu pasauliu ir jausmais“ (Interviu C).

„Tiek grupinis, tiek individualus darbas yra labai svarbūs ir reikšmingi, nu vat jie viens kitą papildo. Ir aš neišsivaizduoju dirbti su vaiku arba tik individualiai, arba tik grupėje. Nu man tai yra vienas kitą papildantys dalykai“ (Interviu F).

Taikant individualų ir grupinį darbo metodus, siekiama integruoti dvi žmogaus egzistencines demencijas: individualią ir socialinę, kadangi, esant tik vienai iš jų, žmogus negalėtų visapusiškai įgyvendinti savo būties socialinėje grupėje, kaip socialinio veiksmo dalyvis arba kaip individuali asmenybė, esant giliam individualiam santykiui. Psichologas W. Jamesas (1995, p. 189–190) savo studijose apie žmogaus savastį skiria tris Aš dėmenų grupes: materialųjį, socialinį ir dvasinį. „Žmogus yra ir individuali būtybė, su savo mintimis, jausmais ir patirtimi, ir socialinė būtybė, kuri visus tuos individualius išgyvenimus perkelia į grupę, kurioje tuo metu jis yra. Norint suvokti žmogaus savastį, imama abi tos dalys, bandoma jas integruoti viena į kitą“. Žmogaus savasties supratimas tampa ašimi sėkmingo metodų derinimo, kuris gali suteikti svarų įnašą socialinio darbo metodų plėtojimui ir novatoriškumui.

Visi tyrime dalyvavę socialinio darbo ekspertai vienareikšmiškai pripažįsta, kad abu metodai yra labai svarbūs, reikšmingi, vienas kitą papildantys, aprėpiantys skirtingus ugdomuosius aspektus ir būtinai dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų.

Tyrimo metu atskleisti šie individualaus ir grupinio darbo derinimo ypatumai:

➤ *Individualus darbas su vaiku paskatina vaiką ateiti į grupę ir padeda jam integruotis grupėje.* Ekspertų teigimu, pažeistiems, turintiems žemą savivertę vaikams, buvimas grupėje yra iššūkis, todėl individualiai dirbant galima spręsti vaiko asmenines problemas, padėti įveikti sunkumus, analizuoti dalykus, dėl kurių jam sunku grupėje, bei užmegzti pasitikėjimo ryšį, kuris grupėje vaikui suteikia saugumo jausmą, drąsos, užtikrina palaikymą. Dažnai sunkumų grupėje patiria vaikai, kurie turi menkavertiškumo, bejėgiškumo kompleksų. Esant individualiems santykiams, socialinis darbuotojas, remdamasis stipriųjų pusių perspektyva, įgalina vaiką, padrašina ir suteikia galimybę jam dalyvauti grupinėje veikloje.

„Pavyzdžiui, yra vaikų, kuriems yra sunku būti grupėje, kurie nemoka integruotis į grupę, kurie yra uždari, nesaugūs ir tada jiems yra reikalingas individualus bendravimas, kad jie galėtų būti grupėje ir mokėtų būti grupėje“ (Interviu B).

➤ *Individualiai dirbant, turintis sunkių elgesio sutrikimų vaikas parengiamas ateiti į grupę ir mokomas būti grupės nariu.* Interviu metu paaiškėjo, kad labiausiai pažeistiems vaikams tikslingiau taikyti individualų metodą. Paprastai tokie vaikai turi daug elgesio ir emocinių sutrikimų, dėl kurių negali dalyvauti grupės veikloje.

➤ *Esant individualiems santykiams, vaiko elgesys modeliuojamas, mokomasi socialiai priimtais būdais reikšti savo emocijas.* Kaip teigia ekspertai, priklausomai nuo vaiko pažeidimo laipsnio dažnai prireikia su vaiku dirbti labai ilgai, kad jis galėtų ateiti į vaikų grupę.

„Yra vaikų, kurie yra hiperaktyvūs, turintys elgesio sunkumų, sunkiai priimantys taisykles ir tada, kad jie galėtų būti grupėje ir neišvestų iš rikiuotės grupinio darbo, tada yra reikalinga su juo dirbti individualiai, kad jis išmokytų priimti taisykles, ribas .... Ir po to galėtų būti grupėje, nes be to jis visiškai išveda grupės darbą iš rikiuotės ir tada nei jam yra naudinga, nei yra naudinga kitiems grupėje esantiems vaikams“ (Interviu A).

➤ *Individualus darbas – alternatyva grupiniam darbui, kai vaiką ištinka krizė.* Paprastai vaikui, kurio šeimoje krizė, pasidaro sunku būti grupėje. Vaikas savo agresyviu, nesuvaldomu elgesiu siunčia ženklus – „man reikia pagalbos“. Kaip teigia krizių intervencijos modelis, „krizė suprantama kaip sudėtinga situacija, kuri sutrikdo individo ir šeimos pusiausvyrą. Aplinka negali patenkinti pagrindinių šeimos poreikių, kyla įtampa, perauganti į krizinę situaciją“ (Vitkauskaitė, 2001, p. 35). Esant tokiai situacijai individas negeba susiorientuoti pakitus aplinkos sąlygoms, jis yra labai paveiktas emociškai. Dėl susidariusios įtampos vaiko elgesys tampa pavojingas ir kitiems grupės nariams, ir pačiam vaikui. Esant tokioms situacijoms ugdytojo dėmesys vaikui tik neigiamas, todėl nevyksta vaiko pozityvaus elgesio formavimas. Socialinis darbuotojas, dirbdamas su vaiku individualiai, parodydamas asmeninį dėmesį ir vadovaudamasis krizių intervencijos modeliu, siekia nutraukti neigiamų patirčių grandinę, neleidžiančią individui normaliai funkcionuoti.

„Paprastai vaikui, kuris šeimoje išgyvena labai skausmingus dalykus, ypač šeimos krizės atvejais dėl patiriamo emocinio krūvio ir patirčių, tampa sunku būti grupėje. Iššaukiančiu elgesiu jis išreikia, man reikia pagalbos. Tai pasireiškia tiesiogine agresija prieš kitus, daiktų laužymu, nesivaldymu ir kt. Kita vertus, tai yra pavojinga ir kitiems, todėl vaikui siūlomas individualus susitikimas. Na o individualiam darbe su vaiku atsiranda santykis, tam tikri susitarimai“ (Interviu E).

➤ *Grupinis darbas suteikia reikšmingos informacijos apie vaiko problemas, kurias galima spręsti esant individualiems santykiams su vaiku.* „Grupė – tai socialinė laboratorija, kuri veikia tarpasmeninių santykių pagrindu ir šios socialinės dimensijos dėka galima įžvelgti individo asmeninius sunkumus“ (Mucchielli, 2004, p. 89). Grupė tampa erdve, kurioje socialinis darbuotojas, matydamas kaip vaikas bendrauja ir kuria tarpasmeninius santykius, gali tikslingai veikti bei ugdyti vaikui reikalingus įgūdžius, dirbdamas su juo individualiai.

„Abu šie metodai yra persipynę, nes tu matai kaip elgiasi tas vaikas grupėje ir tada individualaus santykio metu reaguoji, žinai į ką atkreipti dėmesį, kas sunkiausia tam vaikui ir kur jis prasčiausiai ar geriausiai jaučiasi, silpnąsias ir stipriąsias puses, kurios atsiskleidžia grupinių užsiėmimų metu. Tada per individualų santykį bandai stiprint arba modeliuoti“ (Interviu C).

➤ *Individualus darbas – erdvė, kurioje vaikas gali saugiai apmąstyti savo jauseną.* Vaiko patirtys grupėje gali būti skaudžios, kartais sunkiai suprantamos jam pačiam ir todėl dažnai užgniaujamos viduje. Esant individualiems santykiams su socialiniu darbuotoju, vaikas turi erdvę, kurioje saugiai gali išsakyti, išlieti savo emocijas ir tuo pat metu ieškoti sprendimo.

„Grupėje vykstantys vaikui sunkumai, nepriėmimas, sunki adaptacija, kažkokie kylantys konfliktai, jie gali būti sprendžiami ir grupėje vaikui esant, ir atbulai, pereinant į individualų santykį. Vaikas gali kalbėtis su darbuotoju individualiai apie tai, kas vyksta grupėje ir kaip jis jaučiasi grupėje“ (Interviu B).

Derinant individualaus ir grupinio darbo metodus, kiekvieną iš jų galima įgyvendinti ir visapusiškai atliepti vaikų poreikius, kadangi abu metodai paliečia ir skirtingus, ir tuos pačius poreikius. Abiem atvejais svarbiausia yra santykis, t. y. galimybė būti suprastam, pripažintam, patirti draugiškumą. Deri-

nant šiuos metodus, sukuriama ugdomoji erdvė, kurioje vaikai gali bendrauti esant skirtingiems komunikacijos lygiams bei taip ugdyti reikalingus įgūdžius, nes ir dirbant su vaikais individualiai, ir grupėse galima spręsti tas pačias problemas, taip pat galima paliesti skirtingus vaiko ugdymosi aspektus. Šių metodų derinimas pasireiškia ir tuo, kad vieniems vaikams vieno ar kito metodo reikia daugiau arba mažiau.

„Ir su socialinės rizikos vaikais neužtenka nei tik vieno, nei tik kito. Ir tada jų derinimas, ir tada vieniems vaikams vieno reikia daugiau, kito mažiau“ (Interviu D).

Svarbus metodų derinimo principas – atsižvelgimas į kiekvieno vaiko individualią situaciją.

„O ar su vaiku dirbama grupėje, ar individualiai, ar ir taip, ir taip, labai priklauso nuo individualaus atvejo“ (Interviu E).

Individualaus ir grupinio darbo derinys visapusiškai prisiliečia prie vaiko kasdienybės: per grupinę formalią (užsiėmimai, dienos aptarimai) bei neformalią (žaidimai lauke, pasivaikščiavimai) veiklą, taip pat per formalų individualų santykį (socialinės konsultacijos, apibrėžtos laike ir erdvėje) bei neformalius pokalbius su vaiku, būnant dienos centre (tvarkantis, ruošiant pamokas, važiuojant autobusu ir t. t.).

„Kaip minėjau, svarbiausias tampa santykis, turinys lieka antroje vietoje tiek dirbant individualiai, tiek grupėje. Ir tada, niu ... vat ... Tas lygiavertiškas bendravimas ir lemia tai, kad vaikas jaučiasi vertinamas, gabus, reikalingas ir nebesvarbu, ar tai rimtas užsiėmimas, ar tiesiog kamuolio spardymas stadione“ (Interviu B).

Šių metodų derinys, pasireiškiantis ir formaliuose, ir neformaliuose lygiuose, leidžia socialiniam darbuotojui pereiti iš santykio „vienas priešais kitą“ į santykį „vienas šalia kito“. Tai sudaro palankias sąlygas vaikams atsiskleisti, o tai yra būtina keliant savigarbą ir kuriant visavertišką, autentišką bendravimą (Granval, 2007).

Išvados

1. Socialinio darbo metodų parinkimas ir taikymas be kitų veiksnių priklauso ir nuo tikslinės grupės, t. y. socialinio darbuotojo klientų, jų poreikių, interesų įvairovės, šiuolaikinės visuomenės sudėtingumo bei pačios socialinio darbo profesijos specifikos.

- Sutartos ir vieningos socialinio darbo metodų klasifikacijos nėra, tačiau Lietuvoje labiausiai nusistovėjęs yra metodų skirstymas į individualų, grupinį ir bendruomeninį darbą.
- Individualus socialinio darbo metodas yra paremtas geru tarpasmeniniu socialinio darbuotojo bei kliento santykiu ir yra vienas iš pagrindinių būdų, padedant spręsti įvairias žmonių problemas, o grupinis darbas remiasi grupės proceso dinamika ir sudaro galimybes tarpasmeniniam mokymuisi, socialinių ryšių ugdymui.

2. Tyrimu patvirtinti Sistemų teorijos teiginiai, kadangi dienos centruose taikomas kompleksine pagalba pasižymintis socialinio darbo modelis, kuris evoliucionavo nuolat vertinant klientų poreikius ir yra įgyvendinamas tikslingai, derinat individualaus ir grupinio darbo metodus bei dirbant su vaiko artimą aplinką.

3. Derinant individualaus ir grupinio darbo metodus, suteikiama daugiau galimybių sėkmingai įgyvendinti prevenciją ir intervenciją, geriau pažinti individą bei visapusiškai patenkinti poreikius, kadangi, atsižvelgiant į socialinės realybės sudėtingumą, nei vienas metodas negali tapti visų problemų „raktu“:

- Derinant individualų ir grupinį darbo metodą, siekiama integruoti dvi žmogaus egzistencines demencijas: individualią ir socialinę, kadangi esant tik vienai iš jų žmogus negalėtų visapusiškai įgyvendinti savo būties socialinėje grupėje kaip socialinio veiksmo dalyvis arba kaip individuali asmenybė, esant giliems individualiems santykiams.
- Individualaus ir grupinio darbo derinimo ypatumai pasireiškia per abiejų metodų įgyvendinamumą bei integralumą, kadangi individualiai dirbant su vaiku jis parengiamas ateiti į grupę ir jam padedama integruotis grupėje, taip pat individualiai dirbant vaikas, turintis sunkių elgesio sutrikimų, parengiamas ateiti į grupę ir jis mokomas būti grupės nariu. Tai tampa alternatyva grupiniam darbui, kai vaikas patiria krizę ir taip sukuriama erdvė, kurioje vaikas gali saugiai apmąstyti savo jauseną grupėje.
- Individualaus ir grupinio darbo metodų deriniu sukuriama plati ugdomoji erdvė ir formaliuose, ir neformaliuose komunikacijos lygiuose bei leidžiama socialiniam darbuotojui pereiti iš santykio „vienas priešais kitą“ į santykį „vienas šalia kito“, o tai sudaro palankias sąlygas vaikams atsiskleisti ir visavertiškai, autentiškai bendrauti.

Literatūra

1. Bagdonas, A. Socialinis darbas Lietuvoje: raidos, praktikos ir akademinis aspektai. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 2001.
2. Bagdonas, A.; Lazutka, R. Socialinio darbo studijos Vilniaus universitete: penkiolikos metų patirties refleksija. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 2007.
3. Bagdonas, A.; Lazutka, R.; Vareikytė, A. ir kt. Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2007.
4. Constable, R; Kulyš, R.; Harrison, D. Developing Social Work Education in Lithuania. *Social Work*, 1999.
5. Dromantienė, L. NVO vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą. *Socialinis darbas*. 2003, 2(4).
6. Granval, D. Le projet individualise en travail social. *Technologie de l'action sociale*. Paris : L'Harmattan, 2007.
7. Gvaldaitė, L.; Švedaitė, B. Socialinio darbo metodai. Vilnius: SDRC, 2005.
8. James, W. Pragmatizmas. Vilnius: Pradai, 1995.
9. Johnson, L. C. Socialinio darbo praktika. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.
10. Jurkuvienė, R. Socialinio darbo mokyklos kaip socialinės novacijos Lietuvoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Kaunas: VDU, 2003.
11. Kočiūnas, R. Psichoterapinės grupės: teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
12. Kočiūnas, R. Psichologinis konsultavimas. Vilnius: Lumen, 1995.
13. Kulyš, R; Constable, R. The Emergence of Social Work in Lithuania. Education of Social Work in Eastern Europe: Changing Horizons. Eds. R. Constable and V. Mehta. Chicago: Lyceum Books, 1994.
14. Lazutka, R. Vaikų globos kaštai Lietuvoje. Vilnius: Socialinių ir ekonominių tyrimų institutas, 2004.
15. Lazutka, R.; Pivorienė, J.; Eidukevičiūtė, J. Lithuania. ed A. Campanini, E. Frost. *European Social Work. Commonalities and Differences*. Carocci editore, 2004.
16. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. įsakymas „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. A1-207.
17. Mucchielli, R. La Dynamique des groupes. Conde-Sur-Noireau: Editions ESF, 2004.
18. Pivorienė, J. Socialinio darbo raida stiprinant socialinę sanglaudą. Regnum Est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui – 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui: mokslo straipsnių rinkinys. Atsak. red. G. Mesonis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
19. Rekertienė, E. Sukurkime Europą vaikams: lai vaiko teisės tampa realybe. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2001.
20. Ruškus, J. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. Kaunas: VDU leidykla, 2008.
21. Švedaitė, B. Socialinis darbas Lietuvoje: naujos funkcinės sistemos visuomenėje atsiradimo ir vystymosi prielaidų sociologinė analizė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (sociologija). Vilnius: VU, 2006.
22. Varžinskienė, L. Socialinio darbo profesijos statusas Lietuvoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (sociologija). Vilnius: VU, 2008.
23. Vilkauskaitė, D. Teoriniai socialinio darbo modeliai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001.
24. Žalimienė, L. Socialinės paslaugos. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.

HARMONIZATION OF INDIVIDUAL AND GROUP METHODS OF SOCIAL WORK WHILE WORKING WITH CHILDREN FROM RISK FAMILIES

Dr. Jolanta Pivorienė

Mykolas Romeris University

Birutė Abeciūnaitė

University Lumière Lyon 2

Summary

In the article, the authors analyse the application of different social work methods while working with children from risk families in day centres. Purposeful and deliberate selection of social work methods makes prevention and intervention more effective and appropriate for the satisfaction of children needs.

For the research, six experts were selected for an unstructured interview. Three respondent selection criteria were used: specialization (a person working in a day centre with children from risk families for no less than one year and using both individual and group methods), education (university level education in social sciences: social work, social pedagogy or psychology) and institution (working in Christian Non-Governmental Organizations). The qualitative data were analysed following the traditional process—transcription, rephrasing, coding, categorization, generalization.

The results of the research show that day centres apply the complex social work model integrating both individual and group methods, what confirms the conception of the system theory. This model developed as a result of a constant and precise analysis of client needs and the methods used. Experts acknowledge that generally methods should not be differentiated between better and worse; their application depends on particular situation and clients. Individual work is used when a child is in a crisis, when it is necessary to know a child and his or her situation better, while group work allows undertaking more educative activities, develops communication, integrative and social skills.

The integrity of methods allows disclosing personal and social dimensions of a human being in the existential sense, what leads to the development of a more harmonized and holistic personality.

Keywords: social work methods, individual social work, social work with groups.